

УДК 821.161.2Жил(045)

К. Г. Сардарян

КОЛЕКТИВНИЙ ПОРТРЕТ ДОБИ (на матеріалі книги спогадів «*Homoferiens*» І. В. Жиленко)

У статті розглянуто колективний портрет доби (на матеріалі книги спогадів «Homoferiens» І. В. Жиленко), що є джерелом унікальної історико-культурологічної інформації, осягненням часу; з'ясовано, що осмислення цих свідчень дозволяє зрозуміти добу, побачити її діячів, дає відчуття доторку до реалій.

Ключові слова: мемуари, панорама, хроніка доби, щоденникові записи, портрет, біографічний, історико-культурний контекст.

Окремі аспекти творчого доробку І. В. Жиленко постали в центрі уваги літературознавців, дослідження яких з'являлися здебільшого у вигляді статей та частин наукових розвідок літературознавчого характеру. Розглядали доробок І. Жиленко такі науковці, як М. Жулинський, Д. Дроздовський, М. Коцюбинська, Д. Кишинівський, В. Сулима, Г. Штонь, М. Штолько. Творчість Ірини Жиленко ще не була предметом системних досліджень в українському літературознавстві, загальна творчість письменниці досліджувалася критиками переважно побічно. Таким чином, **актуальність** теми роботи продиктована потребою висвітлення творчості Ірини Жиленко як релевантного сегмента сучасної літературної картини.

Метою статті є осмислення художнього відображення об'єктивної дійсності в книзі спогадів І. В. Жиленко «Homoferiens», визначення естетичної вартості твору та його місця в українському літературному процесі. Поставлена мета передбачає вирішення наступних **завдань**: на основі епістоляріїв та фактів біографії мисткині осмислити соціально-історичні та духовні реалії минулого та сучасного; звернення до цього цінного твору допоможе зрозуміти безпосередній та опосередкований вплив історичних подій на життя людини.

Характерний для доби інформаційний шар відкрився у книзі спогадів Ірини Жиленко «Homoferiens», більша частина якої побудована на листах авторки до її чоловіка Володимира Дрозда, що перебував у війську, а також відповідей самого Дрозда та листів друзів до подружжя Дрозд-Жиленко. Варто зазначити, що епістолярії, які формують основу твору, оздоблені сучасними автокоментарями мисткині. У спогадах Ірини Жиленко виразно окреслюється образ авторки та її сучасників. Листи гармонійно включені у тканину спогадів, вони документально підтверджують духовні пріоритети авторки та її кореспондентів. Крім того, до книги спогадів «Homoferiens» входять фрагменти творів, щоденникові записи, вона позначена різноманітністю та фрагментарністю, що не дозволяє охопити повноту епохи літературної доби, а лише відкриває неповторну індивідуальність та правдиве історичне тло зображуваного часу та його творців.

Цікавими вкрапленнями у канву твору є гострі критичні зауваження щодо стану української літератури, культури, преси. Ці міркування мають вагоме значення для історії літератури, культури загалом. Оцінки максимально об'єктивні, незважаючи на особисті симпатії. У спогадах Ірина Жиленко подає детальні портрети найближчих друзів: Івана Світличного, Івана Дзюби, Євгена Сверстюка, В'ячеслава Чорновола, Опанаса Заливахи, Віктора Зарецького. Поетеса називає своїх друзів «лицарями без страху та докору», справжніми чоловіками: «Вони були талановиті і прекрасні» [1,

с. 157]. В неї були різні почування до друзів. Іванові Світличному Ірина Жиленко «плакалася у жилетку», з Віктором Зарецьким – навпаки, поетеса відмічала його ніжну, сентиментальну вдачу. Євгенові Сверстюку мисткиня присвячувала цикли палких любовних віршів.

Крім чоловіка, звичайно, були й інші адресати листування Ірини Жиленко, і то все імена авторитетні для української культури, – Євген Концевич, Євген Сверстюк, Іван Світличний, Євген Гуцало, Борис Олійник, В'ячеслав Чорновіл, Людмила Скирда та інші. Матеріали ці мають неоціненне значення автентичних відомостей, є свідченням зусиль української інтелігенції налагодити культурне життя в атмосфері ідеологічного пресингу.

В листах та щоденникових записах присутні досить влучні характеристики окремих культурних діячів, оцінки, літературні портрети. Ірина Володимирівна з цього приводу зазначає: «Мені закидали, що у моїх спогадах «усі хороші». Але ж я не брешу. У мене так очі налаштовані, щоб бачити в людині передусім добре. Невже правдивіше бачити передусім – лихе? А втім, скільки авторів, стільки й бачень. У мене «усі хороші», у когось іншого «усі погані». От і повнота картини. Мемуари свідчать передусім не так про час і людей, як про самого автора. Недобра людина, озираючись у минуле, мовби щоразу розгризає ампулу з отрутою, зашитою в комірці. Це – коли нечисте сумління і нездійснені заміри. І всім своїм згірклим від тієї смертельної гіркоти нутром – людина мстить... На людях, на фактах, на літературі, на історії. Мстить івиліплює самого себе заново, відтворює, мов Фенікса із попелу, добродесним, всевидячим, котрий не відає кумирів тощо. І старі плечі аж випростовуються гордовито під уявною мантією судді всіх своїх сучасників. Усіх, окрім себе. Як я боюсь відчуття отакої мантії на своїх плечах!» [1, с. 343]. Ірина Жиленко підкреслює, що у своїх мемуарах бачила Україну лицарів та романтиків, вона не засуджує тих, хто нарікає на українську дійсність, хто «перекреслив для себе Україну», оскільки й у таких людей є правдиві міркування, своя правда.

З усього відбиття фактів, настроїв, характеристик, оцінок, роздумів, медитацій досить чітко окреслюються постаті адресата та адресанта, тому ми з легкістю можемо визначити з ким мисткиня веде епістолярний діалог. Представлений у книзі спогадів матеріал, що складається не лише із листів та щоденникових ілюстрацій, позначений змістовністю, гармонійністю вплетення до загальної канви твору. Ірина Жиленко зазначає стосовно щоденникових записів: «Вони таки прислужилися. Передусім – мені самій. Бо це розкіш – гортати ці пожовклі сторінки і читати про наші мало не щоденні у той час кавування з Євгеном Сверстюком і нескінченні, прекрасні наші розмови...» [1, с. 441].

Загалом книга спогадів «Homoferiens» ілюструє інтерес авторки до історії та сьогодення, Ірина Жиленко до складу твору залучає щоденникові записи задля документального розкриття історико-культурних фактів доби. Наприклад, захоплено поетеса нотує 12.IV.61 р. у щоденнику:

«Людина у космосі!

Корабель-супутник з людиною на борту!

Перший космонавт світу Юрій Гагарін!

Я плакала. Весь день вітала всіх з величезним святом! Мене теж усі вітали. І в голосах чудилися радісні сльози» [1, с. 93].

На основі власного переживання авторка у щоденнику освітлює соціально-історичний факт київської трагедії, що відбувся 13.III.1961 р.: «На Куренівці прорвало греблю штучного озера. Залиті брудною водою, мулом, багном Куренівка і частина Подолу. Вода стоїть до чотирьох метрів. Сотні загиблих. Гинуть пожежні машини,

танки, солдати, що рятують людей. Куренівку просто змило, зруйнувало. З намулу витягають мертвих жінок, дітей. Міліція не підпускає близько нікого. Кажуть, що затопило дитячий садок і всі діти загинули. Серце скавчить і відмовляється в усе це повірити...» [1, с. 90].

Авторка представляє увазі загалу цілу галерею постатей, понад тисячу персонажів, які всі разом органічно вписуються у канву твору, відтворюючи багатобарвний портрет доби.

Епізоди та обставини особистого життя, пов'язані з ним подробиці творчого життя, а також суспільного життя та політичної ситуації в країні – все тут мінливе та неоднозначне. Відчуття болю, сподівання на краще, іноді смуток та спалахи безнадії, і врешті, – перемога – все це пройшли та подолали найближчі друзі родини Дрозд-Жиленко.

Чому саме перемога? Бо незважаючи на заборону і обмеження, моментальну реакцію з боку влади, вони зуміли зберегти свою творчу індивідуальність і вірність ідейно-естетичним орієнтирам.

Юна мисткиня зазначає, що на початку 60-х вони були щасливі своїм подружнім життям, друзями, творчістю, молодістю. Це були часи, «коли було все, крім зневіри», хоча уже тоді були передчуття, особливо у митців, які відчувають наперед. Ірина Жиленко підтверджує це, наводячи рядки тогочасних творів:

Але скажи, чи ти зі мною поруч

Пройдеш безтрепетно по схрещених мечях? [1, с.150] (Василь Симоненко до коханої);

Фурхне з купідонів потеруха,

Коли свисне куля біля вуха. [1, с. 150] (Ліна Костенко);

І сама Ірина Жиленко написала зловісні рядки:

Бачу все: як летять із пліч

Божих чіл золоті сатурни.

Як задмухують чорні свічі

на світанку в тортурні.

І виходять кати з підвалу

в чорних рясах і при погонах... [1, с. 150] ;

Трохи згодом, коли ще не було натяку на можливість наступних репресій, поетеса пише про Євгена Сверстюка:

О міся вимерлих країв

З квіткою страждання на чолі? [1, с. 151]

Ще у 1962 році поетеса потрапила до реєстру «неслухняних», через що її намагалися виховувати у дусі «партійності літератури». Вона нотує у щоденнику: «Наша творчість стала небезпечною іграшкою для держави. Що ж – її зламують... Ні, нічим абсолютно не відрізняється наш лад від тих диких «утопій»: повний шлунок, голодна душа. Та хоч би шлунок був повний, а то так... Ні те ні се!» [1, с. 355]. Підтвердженням крамольності віршів Ірини Жиленко були заключні збори літературного семінару, на якому вона поетеса проголосила свій вірш «Партії»:

Лозунги, гасла... Під їх маскою

Підлість, зробивши курінь з партбілета,

В нього ховала серця свастику

І ткала гасел цинічне плетиво... [1, с. 141].

І хоча нависили ярлик «космополітів» та дорога в літературу виявилася складною, І. Жиленко фіксує: «Цей рік (1962 р) для мене – рік великих досягнень і великих кривд». І далі: «Ні, жити на світі – можна!» [1, с. 142].

Крім того, листи І. Жиленко до В. Дрозда є цеглинками, без яких неможливо вибудувати загальної правдивої історично-культурної концепції. Листи та щоденникові ілюстрації Ірини Жиленко цінні передусім своєю інформативністю. Ми маємо справу з літописом подій, осмислених авторкою твору. Листи Ірини Жиленко до Володимира Дрозда та щоденники поетеси, що входять до складу «*Homoferiens*», – це реальна хроніка тогочасних буднів, що відображає атмосферу 60-х років ХХ ст., це дорогоцінні свідчення про час, про проблеми тодішнього суспільства, деякі з цих проблем, на жаль, не втратили актуальності й сьогодні. На сторінках твору Ірини Жиленко постають не лише будні, а й картини щоденної праці митців на літературній ниві в атмосфері тоталітарного режиму. Читач стає свідком безлічі прикладів боріння за кожне написане чи сказане слово. Ось нотатки, що свідчать про цензурні митарства митців:

«Більше боюсь за Дзюбу, Сверстюка і за Володьку з Валеркою. Ці прізвища оточені стіною зловісного мовчання і відчуження. Їх ігнорують. Чи надовго? Дзюба висловив цікаву думку, що справжня література здебільшого завжди була рукописною. Якщо перемогти в собі бажання власної популяризації і «слави», то весь світ насипле нам на хвіст солі» [1, с. 357];

«Упорядковую книжечку дитячих віршів. У збірнику молодих (у «Держлітвидав») Федя обіцяє мені 700 рядків. Сьогодні піду до нього зміщати з посад «богів», яких ну ніяк не можна протягнути в друк (маю на увазі вислови: «О Боже!», «Бог бачить...», «Боже борони!», навіть «Бог його знає...»)» [1, с. 102].

У книзі спогадів Ірини Жиленко фрагментарно зринає характеристика певного періоду доби: «В сімдесяті роки зійшла на мене божественна байдужість до суспільного визнання, повне примирення з недрукабельністю. Нірвана...» і мисткиня записує у щоденнику: «Немає ні матеріального благополуччя, ні затишку, ні дозвілля, ні успіху – нічогісінько. А що ж є? – Життя, творчість, любов, материнство. Отже – щастя!» [1, с. 626]. Поетеса впевнена, що в найтяжчі часи людина знайде чому радіти, чим захоплюватися, за що дякувати Богу і що оспівувати. Ці оптимістичні щоденникові ілюстрації авторка записувала на тлі страхітливих подій 70-х років. Для Ірини Жиленко головне у житті – творчість. У ті часи вона хотіла, аби про неї забули, але ж це не влаштовувало «вищеньких», вони намагалися повернути її до «смердючого корита» ідеологічно-мундирної поезії. І хоча поетесі пропонували «заявити про своє громадянське обличчя» поки ще не пізно, Ірина Володимирівна Жиленко не піддавалася подібному «вихованню», навіть під загрозою того, що її твори ніколи не надрукують.

Видавці вимагали від митця бадьорості та віри у майбутнє, печальна тонація Жиленкових творів не підходила під тогочасну ідеологію, тому мисткиня не сподівалася на друк своїх творів. У ті часи безкорисливо писала не лише Ірина Жиленко: «Безкорисливістю мене заразили друзі, які не очікували нагород за свою діяльність і за своє страдництво» [1, с. 629].

70-ті роки поетеса характеризує як глибоку нору. 1972 рік приніс арешти української інтелігенції, у своєму щоденнику І. Жиленко записує: «Давно мені не було так тяжко! Нещодавно заарештовано Світличного, Сверстюка, Стуса, Плахотнюка, Чорновола, Ірену Стасів і ще кількох – я ж усіх не знаю. Кажуть, що одинадцять чоловік. Поки що? Я не знаю, в чому їх звинувачують. Їх немає в чому звинувачувати, окрім того, що це – найкращі молоді сили України, і в такій якості вони заважають. Хочеться вірити, що минеться ...Полякають і відпускають...» [1, с. 643]. То був період гнітючої атмосфери безнадії, у щоденниках поетеси відповідні записи про виховування та таврування митців на пленумах, конференціях та з'їздах. Шпигування, обшуки, опаплюжування у пресі, викреслення з літературного процесу, загрози і страх:

Хто відав страх – той тлін і прах.
Той раб свого центоробіжжя.
Який там в біса творчий шлях
В страшну епоху бездоріжжя? [1, с. 26]

Пізніше, на початку нового тисячоліття, поетеса вносить корективи в розуміння природи покоління шістдесятництва, пояснює молодшому поколінню: «Шістдесятникам пощастило увійти в літературу в час найвищої потреби суспільства в поезії. В цьому наше величезне щастя. 61-й – 62-й роки винагородили нас (наперед!) на всі наступні лихоліття. За ці три роки сонця ми зросли (і політично, і культурно), зміцніли і загартувались. Викорчувати шістдесятництво з радянського літературного поля вже було неможливо.

В роки, про які я зараз пишу, термін «шістдесятники» тільки народжувався і вживався переважно з негативним забарвленням нашими недругами поряд з іншими ярликами: «піротехніки», «штукарі», «верлібристи» «космічно-гіперболічні» поети тощо. Шістдесятництво – не течія, і тим паче – не «школа». Це був рух опору інтелігенції, дух бунтарства, що об'єднував абсолютно різних – і за манерою віршування, і за жанром, і навіть за родом діяльності – людей. Але, безперечно, основою шістдесятництва був пошук нового: нових виражальних засобів і нового світогляду. Шістдесятники – кожен по-своєму – несли нове!

... Космос шістдесятництва занадто великий, аби назвати всі його планети. Тому я, не претендуючи на універсальність, пишу лише про своє оточення, про тих, кого знала, любила, читала і перед ким – схилялась. Поетів багато, але своєрідних митців – одиниці. Тих, які мають неповторний тембр голосу, не схожий ні на який інший. Тих, кого впізнаєш із піврядка. Тих, які є не просто виробниками віршів, хай навіть наймодерніших, – але які є Особистістю – сонцем свого окремішнього творчого світу.

Наступні поетичні покоління (постшістдесятники, сімдесятники...а найбільше представники сучасних поетичних течій) звинувачують шістдесятників у соціологізмі й ортодоксальності. Іншими літератори 60-х років бути не могли...» [1, с. 124].

Ірина Жиленко підкреслює, що поколінню шістдесятників не вистачало свободи, тому саме про неї вони і писали (за винятком самої Ірини Жиленко). Це покоління зазнало всі прояви радянського часу, вони були спрагли до «культури, знань, свідомості», тому шлях їх до самоосвіти, культури – справжня перемога та подвиг: «...Добре зараз молодим літераторам, перед якими зараз відкрита вся світова культура, а головне своя – українська, – зневажливо говорити про моїх ровесників, що ми виростили із російської культури. З цього приводу Лесь Танюк у своїх спогадах влучно зазначив, що завдяки російській культурі ми не зросли дебітами. Російська поезія, російські переклади зарубіжної класики, філософії, модерної літератури, літературні й філософські журнали змушували мислити й осмислювати, виховували смак і спонукали до творчості. Тодішнє російське літературне життя було набагато вільнішим, бо «що можна мамі – не можна лялі». Взагалі, як на мій погляд, ганити чужу культуру – означає виказувати свою лакейську закомплексованість і відчуття другорядності. Це – злобність мстивого холопа. Благородна душа завжди визнає переваги, навіть ворога. А ми ж то з російською культурою не воюємо» [1, с. 126].

У спогадах воскресають колоритні деталі, промовисті факти ідеологічного пресингу на митців. Нестерпна атмосфера ідеологічної заангажованості підтверджується наступним листом Ірини Жиленко до Володимира Дрозда. Ірина Жиленко не могла зізнатися на роботі, що їй сподобався фільм Антоніоні «Затемнення», бо редактор визначив цей фільм як «ідейно ворожий». У тоталітарній атмосфері відбувався постійний бій митця з цензурою за свої рядки, за свою точку зору.

У своїх спогадах Ірина Жиленко подає багато подібних колоритних епізодів, що ілюструють ідеологічний пресинг. Іноді митцям доводилося у своїх листах користуватися іронією, недомовками для маскуванню заборонених думок, умовиводів. У листах відбито хвилі арештів 1965 і 1972 років. За листами та щоденниковими записами можна відстежити песимістичний настрій мисткині, читачеві передається відчуття загрози та страху, це відчувається у самій формі нотаток.

У листах Ірини Жиленко до чоловіка та друзів задокументовано нагнітання психологічного пресу на особистість, зафіксовано трансформації, що відбувалися з колишніми друзями під впливом обставин. Можна стверджувати, що реакція Ірини Жиленко на подібні факти була не викривальною, а констатуючою. Епістолярії є панорамою настроїв, медитацій, суджень, вони є значущими для розуміння інтелектуального шабля автора, тому ми підкреслюємо людинознавче значення цього жанру.

На сторінках книги спогадів Ірини Жиленко зафіксовано трагедію загальнонаціонального масштабу – Чорнобильську катастрофу та слід, що залишився на душах людей. Ірина Жиленко об'єктивно показує глобальну подію, пережиту Україною, через призму не лише власної свідомості, а й загальнолюдського горя. Розділ книги спогадів І. Жиленко «Dies irae» (день гніву) є красномовним та переконливим відлунням Чорнобильської катастрофи в українській літературі. Авторка зображує настрої загалу, взаємини між людьми, відчуття безвиході, незахищеності, безпорадності. Із щоденникових записів поетеси (30.IV. 86 р.):

«...За якихось 150 км – отакий апокаліпсис! Втім, які там кілометри? Апокаліпсис – повсюдний, він і тут, побіля мене. Зазирає через плече в оце моє писання, схиляється над моєю дитиною...

«Загибель Помпеї» – простіше. А тут – тиха, нечутна хода смерті, яка зо дня у день видивлятиметься чергову жертву, не гребуючи ні рослиною, ні дитиною. І все ж таки мені хочеться сподіватись! Тому і заволочувала вчора город, хоч Володя сказав, що ні жодного овоча з цього городу нам уже не їсти...

Все втрачає смисл. І ми вже не діти Божі, а злий, приречений мурашник. Я не зможу захистити ні цей сад, ні своїх дітей, ні душу людську. Все вмирає. І першим – мистецтво» [1, с. 676].

Але недописаний вірш Ірина Володимирівна все-таки завершить, оскільки мисткиня не любила незавершеності ні в чому, але на тривалий час залишить перо, бо «роздвоєння між раєм весни і пеклом трагедії розриває серце» і підсумовує: «Більше я не буду писати вірші. Вірші – це гра, а ми увійшли в дорослу реальність, в якій треба не розпускатись, а зібрати всі свої сили, бо в нас – діти» [1, с. 677].

Засудження інформаційного зашморгу, цинізму влади (4.V. 86 р.): «Христос Воскрес!

Така холодна паска. В Америці – молебн за Україну. Слухала і ридала. Що нас жде? Ще й світові піднесли подаруночок. Бо навіть в Японії підвищена радіація. В Турції, в Італії. Весь світ кричить і хвилюється. А у нас «тишь да гладь, божья благодать!» Мовчання. Ніяких засторог, порад, повідомлень. Для чого тривожить людей? Хай здихають потихеньку, без тривоги... » [1, с. 678].

Спорожніле місто, паніка, неможливість виїхати з Києва, роздуми над причинами трагедії і як підсумок – слова літньої сусідки, що виявилися прозірливим розумінням становища людства: «Земля отруєна надовго, не на рік-два. Далеко і надовго ми з неї не втечемо. Нікому і ніде ми не потрібні. Та й самі не зможемо покинути свою землю назавжди. Все одно будемо їсти плоди нашої землі, бо як не будемо їсти – помремо» [1, с. 681].

Навіть у таких жахливих умовах українці жартують, мисткиня подає безліч анекдотів того періоду. Спільна безвихідна біда пробудила в митців найкращі пориви душі: мужність, любов, біль, гнів, силу. На червневому письменницькому з'їзді Іван Драч виступав і за українську мову, і за Чорнобильську трагедію, і за інші болючі проблеми та гріхи перед нацією.

Відгомін історичних подій відбито в умовиводах поетеси (19. VII. 86 р.): «Держава винищує нас атомним («мирним») прогресом, вбиває наших дітей по афганістанах, мордує найкращих (!) у таборах. А ми – безпорадні. А скажемо «гав!» – так ще й отримаємо палицею по хребту. Будь-які перетворення – безглуздя, бо яке б овече, мирне суспільство ми не виміряли і не сотворили, все одно рано чи пізно вівця народить вовка, ми такими є генетично. тупик» [1, с. 703].

Авторка передає хроніку культурних подій, що пов'язані із вторгненням їх у життя суспільства.

Погляньмо на кінець ХХ – початок нового тисячоліття під кутом зору Ірини Жиленко. Мисткиня констатує той факт, що повітря насичене агресією, сучасній цивілізації бракує моральної складової, підкреслює непристосованість «мужів шляхетних» до ринкових відносин. Досить образливим є байдуже ставлення до митців, з легкою іронією поетеса зазначає: «геніїв із діаспори ще с'як-так спогадуємо, бо їхні імена підтримувані зарубіжним капіталом. А вітчизняних українських митців тримає лише Господь» [1, с. 722].

Цей період поетеса характеризує як «ринкову епоху». Скептичне ставлення до політикуму, сум за колишнім містом-інтелігентом Києвом, зникнення чи навіть виродження духовності засмучує ЛЮДИНУ СВЯТКУЮЧУ. Ірина Жиленко зауважує:

«Колись я вже писала, що ненавиджу ненавидіти. Почуття ненависті переносу тяжче, ніж гіпертонічний криз. Тому майже не дивлюсь по телевізору всілякі дискусії, на яких собачиться страхолюддя, хижаччя і відверті вороги України. Інші можуть сприймати все це, як «цирк». А я хворію. І боюсь. За дітей своїх. За Україну. За свій ріднісінький Київ, який з року в рік убивають нелюди в ім'я наживи. Київ був містом-інтелігентом. Книги, мистецтво, чудесні парки і сади, старовинні вулички, музеї, симфонічні концерти в придніпровських парках... Мовби війни не було, а наш Київ нахабно і жорстоко завойовано і сплюндровано. Ідеш вулицею і нічого не бачиш (ні неба, ні землі) за тупими, цинічними білбордами, за лімузинами (щодня до Києва ввозиться 80 тисяч все нових і нових «тарганів»), за безликими офісами та банками, які обсіли увесь центр, витіснивши людські оселі, книгарні, дитсадки...» [1, с. 766].

Згадує сумний 1992 рік, «коли рахувалась кожна ложка і кожен ковток. І ми були немов оглушені страхом перед майбутнім і тривогою за дітей. Я пам'ятаю, як засмутилась, замастивши свій ошатний шарфик долонею, на якій, мов у в'язня концтабору, було наклеєно чорнилом номер: 139. Мій номер у черзі за м'ясом...» [1, с. 28].

Із сумом констатує письменниця, що від історичних місць в Києві залишаються лише руїни та солодкі спомини; можновладцями, що не мають шани до творинь людства, продаються книжкові крамниці на Хрещатику, паркові зони, майстерні митців. Не менш плачевний стан сучасної літератури: «...Сучасна література – не література, а літературщина – млявий, хоч і хтивий, словесний онанізм. Жива література живиться життям, а не його відбитком в інформаційному дзеркалі; не культурологічним базіканням і, звісно, не Інтернетом...» [1, с. 767].

На межі тисячоліть «справжні» стосунки між людьми виродились, на що справедливо вказує мисткиня: «...Чимдалі глухішають стіни між людьми. Замість життя – екрани моніторів, мікрофони у вухах і брехливі, цинічні ЗМІ. Люди не пишуть

листів і щоденників (бо оте, що «всобачується» в Інтернет під виглядом щоденників, то ніякі не щоденники, а випендрюж на публіку). Люди вже не знають себе, не аналізують, не шукають, не страждають і не радіють. Цивілізація (ідеологія задоволення плоті) і прискорення життєвого темпу нищать духовність, яка – не у плутанині філософсько-теософського словесного павутиння, не в ерудиції, а в постійному осяянні світлом Божим, в труді, ясності і чистоті помислів, у «святому невмінні жити, змагатися, грішити» [1, с. 767].

Отже, епістолярні тексти є голосом доби тієї когорти людей, до якої належать митці, вони є інструментом для творчої реалізації і спілкування духовно споріднених людей. Можна говорити про те, що листування та нотування допомагало митцеві самостверджуватися, виживати в умовах тоталітарного режиму та не загубити себе в добу ринкових відносин. Епістолярії є часткою історії, принаймні особистої, цю тезу стверджує Ірина Жиленко: «...я не претендую на повноту та всеосяжність картини. Я пишу тільки про те і про тих, з ким життя мене часто зводило, і хто був (і є!) зіркою першої величини у небі моєї пам'яті» [1, с. 331].

З усіх фактів, епізодів, роздумів, оцінок, характеристик досить чітко окреслюється портрет доби з її певними особливостями політичної ситуації, культурного й, зокрема, літературного життя суспільства, портретами діячів. Представлений у книзі спогадів «*Homoferiens*» епістолярний архів відзначений смисловою єдністю. Ірина Жиленко відбиває багатоголосся, різні прояви життя та мистецтва 60-х, 70-х, 80-х, 90-х років ХХ ст., дає характеристику початку ХХІ ст.

Дослідження українського літературного процесу другої половини ХХ – ХХІ ст. неможливе без детального опрацювання багатой літературної спадщини такої визначної постаті, як І. В. Жиленко. Як цінний внесок у національну культурну скарбницю, її творчість потребує подальшого вивчення.

Список використаних літератури

1. Жиленко І. *Homoferiens: Спогади* / І. Жиленко ; передм. М. Коцюбинської. – К. : Смолоскип, 2011. – 816 с.
2. Жулинський М. Та, що молиться Богові віршами / М. Жулинський // Жиленко І. Євангеліє від ластівки: вибр. твори. – 2-е вид. – К.: Пульсари, 2006. – С. 4–30.
3. Коцюбинська М. Вікно у сад: «Вибране» Ірини Жиленко / М. Коцюбинська // *Мої обрії: У 2-х т. Т. 1.* – К.: Дух і літера, 2004. – С. 106–122.
4. Коцюбинська М. Х. Листи і люди: роздуми про епістолярну творчість / М. Коцюбинська. – К.: Дух і літера, 2009. – 584 с.

Стаття надійшла до редакції 1.11.2013

K. G. Sardaryan

GENERALIZED PORTRAIT OF A DAY (based on the book of reminiscences «*Homoferiens*» of I. V. Zhylenko)

*The article deals with a generalized portrait of the epoch (based on the book of reminiscences «*Homoferiens*» of I. V. Zhylenko), which is a source of unique historical and cultural information as well as comprehension of time. It is assumed that the knowledge of these issues provides understanding and full recognition of the epoch and people who represent it that provides a touch to reality.*

Keywords: *memoirs, panorama, chronicle of a day, diary notes, portrait, biographical, historical and cultural context.*